

№2 (4),
20 март соли 2020

Рӯзнома аз моҳи сентябри
соли 2019 нашр мешавад

Насли истиқлолу сулҳу ваҳдатем,
Пайравони Пешвои миллатем.

Сарвар ва миллат

Нашрия Академия идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон

Почтаи электрони мо: sarvar.did@mail.ru

МУЛОҚОТИ ПЕШВОИ МИЛЛАТ БО КОРМАНДОНИ СОҶАИ ИЛМУ МАОРИФ ВА АҲЛИ ЭҶОДИ МАМЛАКАТ

18 март соли 2020 дар Маҷмааи давлатии «Кохи Борбад» Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар останаи ҷашни фархундаи Наврӯзи байналмилалӣ, чун анъанаи нақви баҳорӣ, бо кормандони соҳаҳои илму маориф ва аҳли эҷоди мамлакат мулоқоти самимӣ судманд анҷом доданд.

Сарвари давлат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон мардуми шарифи тоҷик, ҳамзабони бурунмарзӣ, мардуми ҳавзаи тамаддуни Наврӯз ва зиёиёни мамлакатро ба ифтихори ин ҷашни хусравонӣ самимона шодбош гуфта, ба онҳо дар соли нави аҷодӣ бахту нишот, сулҳу субот, ваҳдати ҷовидона ва ба зиёиёни кишвар неруи тоза ва илҳами эҷодӣ орзу карданд.

Ҳадафи мулоқотро Пешвои миллат таҳлилу баррасии масъалаву мушкилоти ҳалталаби аҳли зиё маънидод намуда, таъкид доштанд, ки зиёиёни кишвар дар муддати қариб се даҳсолаи охир дар таҳкими давлатдорӣ навини тоҷикон, муаррифии таъриху фарҳанги миллӣ, адабиёти оламшумул ва санъату ҳунар саҳми муносиб гузоштаанд.

Президенти мамлакат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон саҳми зиёиёнро дар омӯзишу таҳқиқи ҷашнҳои миллӣ ва эҳёи онҳо, аз ҷумла, Наврӯз, назаррас арзёбӣ карда, иброс доштанд, ки онҳо дар заминаи сарчашмаҳои бостониву таърихӣ рисолаву таҳқиқоти арзишманд ба ҷоп расонидаанд.

Маълум аст, ки ҳоло бе илму инноватсия, технологияҳои иттилоотиву коммуникатсионӣ ва ташаккули ҷаҳонбинии техникӣ қадаме ба пеш гузошта намешавад.

Бинобар ин, Президенти мамлакат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон Вазорати маориф ва илму вазифадор карданд, ки дар асоси талаботи нав ва бо мақсади мутобиқ сохтан ба меъёрҳои байналмилалӣ, инчунин, баланд бардоштани сифати таълим, стандартҳои давлатӣ ва нақшау барномаҳои таълимиро дар ҳама зинаи таҳсилот таҷдиди назар намоанд.

Сарвари давлат, ҳамчунин андешаҳои

худро доир ба дурнамои рушди илм, маориф, беҳтар намудани омӯзиши илмҳои табиӣ ва риёзӣ дақиқ, ташаккул додани тафаккури техникӣ, вусъат бахшидан ба наво-вариву ихтироъкорӣ, бурдубохи раёсат ва институтҳои Академияи илмҳо, академияҳои соҳавӣ, муассисаҳои таҳсилоти олиӣ касбӣ, сохторҳои онҳо ва сатҳу сифати тарбияи кадрҳои илмӣ баён карданд.

Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дастоварду муваффақият ва камбудиву норасоӣҳоро баррасӣ карда, вазифаҳоро барои пешрафти минбаъдаи илм ва таҳими робитаи он бо истеҳсолот мушаххас сохтанд.

Роҳбарону масъулону мутахассисони ниҳодҳои дахлдор вазифадор шуданд, ки камбудииҳои ҷойдоштара бартараф карда, ба омӯзиши масъалаҳои мубрами давлатдорӣ миллӣ, таърихӣ пурифтихору тӯлонии халқӣ тоҷик, адабиёт ва забони тоҷикӣ ҷиддӣ машғул шаванд.

Президенти мамлакат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, инчунин, доир ба талошу ташаббусҳо ва ғамхорӣи ҳамешагии Ҳукумати кишвар нисбат ба аҳли зиё суҳанронӣ карда, барои пешрафти кори олимону зиёиёни ҷумҳурӣ имтиёзу ҳавасмандииҳои навро пешниҳод намуданд.

Аз ҷумла, Сарвари давлат пешниҳод карданд, ки аз 1 январи соли 2021 шумораи гирандагони стипендияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ, ки дар омӯхтани фанҳои табиӣ ва риёзӣ дақиқ натиҷаҳои баланд нишон медиҳанд, аз 400 нафар то ба 3000 нафар зиёд ва андозаи маблағи он 500 сомонӣ муқаррар карда шавад.

Шумораи гирандагони чунин стипендияҳо дар муассисаҳои таҳсилоти олиӣ касбӣ аз 100 нафар то 500 нафар ва барои аспирантони мактабҳои олии ва муассисаҳои илмӣ аз 15 нафар то ба 50 нафар афзоиш дода шавад.

Аз шумораи умумии стипендияҳои президентӣ 70 ғоиз барои фанҳои табиӣ, дақиқ ва риёзӣ равона карда шавад.

Ба вазоратҳои молия, маориф ва илм супориш дода шуд, ки барои аз 1 сентябри соли 2021 зиёд намудани музди

меҳнати омӯзгорони фанҳои табиӣ, дақиқ ва риёзӣ муассисаҳои таҳсилоти умумӣ ва дигар имтиёзоҳо барои омӯзгорони чунин муассисаҳо, бахусус, омӯзгорони ҷавон, ба Ҳукумати мамлакат пешниҳод манзур намоанд.

Дар баробари ин, устодоне, ки шогирдонӣ онҳо дар озмунҳои минтақавӣ ва байналмилалӣ аз ин фанҳо ҷойҳои намоёнро ишғол менамоанд, аз ҷониби мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ аз лиҳози моддӣ ва маънавӣ қадрдонӣ карда шаванд.

Инчунин, олимоне, ки ихтирооташон дар истеҳсолоти ватанӣ ҷорӣ мешаванд, ба мукофотҳои давлатӣ пешниҳод карда шаванд.

Дар охир Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бори дигар зиёиёни мамлакат ва мардуми кишварро ба ифтихори Ҷашни Наврӯзи байналмилалӣ самимона табрик гуфта, ба онҳо саодати зиндагиро орзу намуданд.

Президенти мамлакат ба олимону ва зиёиёни кишвар барори қор хоста, изҳори бовар карданд, ки онҳо дар оянда низ бо масъулияти баланди шаҳравандӣ дар роҳи рушди илму маориф қадамҳои устувор гузошта, неруи худро ба пешрафти боз ҳам бештари ин соҳаҳо равона месозанд.

Изҳори итминон карда шуд, ки бо осору таҳқиқоти илмӣ ва мавқеи ватандӯстона аз илми ватанӣ дифоъ мекунанд ва дар адои ин рисолати шаҳравандӣ талоши бештар менамоанд.

Баъди суҳанронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон чанд нафар иштирокчи мулоқот, зиёиёни эҷодкор, олимону ва муҳаққиқон, хонандагон ва донишҷӯён - Мавлуда Маҳмадниева, Сирочиддин Чоршанбезода, Сулаймон Назруллозода, Моҳноза Кабирзода, Ризои Баҳромзод, Яминзода Зарина, Сурайё Мақсудзода, Толибӣ Муътабар ва Фарзона Розикзода баромад карда, таклифу пешниҳодҳои ҷолиб баён доштанд.

www.president.tj

КУШКАБАР

Бо Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 29 феврал соли 2020, №1463, муассисаи давлатии таълими «Донишқадаи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон» ба муассисаи давлатии «Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон» табдил дода шуд.

ТАБРИКОТИ

Ректори Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ профессор Ғафурзода Абдухалил Давлаталӣ бахшида ба Ҷашни байналмилалӣ Наврӯз

Устодон, кормандон ва донишҷӯёни азиз!

Дар ин лаҳзаҳои фараҳбахшу пурнишот, ки ба Тоҷикистони маҳбуби мо боз ҷашни байналмилалӣ Наврӯз бо қадамҳои сабзи худ фаро расидааст, ҳар яки Шуморо ба ифтихори ин ҷашни фархунда самимона табрику таҳният менамоям.

Бешубҳа, Наврӯз яке аз муборактарин ҷашнҳои миллимон буда, аз замони қадим то ба имрӯз бо ғояҳои олиӣ башардӯстонаш мардумро гирди ҳам оварда, дар дилу дидаҳои мо саҳт ҷой гирифтааст ва бо ҳама назокату фасоҳаташ то ба даврони мо расидааст.

Дар ин айёми нақви созандагӣ аз самарҳои Истиқлолияти давлатӣ шукӯху шаҳомати Наврӯз бештар гардида, он то сатҳи ҷашни давлатӣ ва байналмилалӣ эътироф гардидааст. Дарвоқеъ, ин ҷашни бостонимон дар тӯли мавҷудияти зиёда аз панҷазорсолаи хеш мазмуни амиқи иҷтимоӣ ва амалӣ касб намуда, ҳамчун суннати муқаддас бароямон мерос мондааст. Тавре ки Пешвои муаззами миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон зикр намудаанд: «Наврӯз бо обу хок, марзу бум ва рӯҳи тамаддунсози ниёгони мо пайванди азали дошта, расму ойинҳои он рамзҳои доранд, ки аз замони бостонӣ то имрӯз мардуми фарҳангиву ободгар ва инсондӯсту таҳаммулгарои моро ҳамроҳӣ мекунанд».

(Идома дар саҳ. 2)

ХИЗМАТЧИИ ДАВЛАТӢ ВА ҲИФЗИ АРЗИШҶОИ МИЛЛӢ

«Яке аз масъалаҳои муҳимтарини рӯз танзими муносибатҳои вобаста ба хизмати давлатӣ мебошад. Хизматчиёни давлатӣ неруи пешбарандаю таҳкимбахши давлату давлатдорӣ мебошанд. Аз ин рӯ, онҳо бояд намунаи интизоми олию меҳнати фидокорона ва содиқона бошанд».
Эмомалӣ РАҶМОН

Чумхурии Тоҷикистон дар замони Истиқлолияти давлатӣ таҳти роҳбарии оқилонаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Чумхурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар тамоми соҳаҳои ҳаёти хоҷагии халқи мамлакат, аз ҷумла соҳаи хизмати давлатӣ, ба дастовардҳои назаррас ноил гардид. Пешвои муаззами миллат соҳаи хизмати давлатиро самти афзалиятнок эълон карда, онро барҳақ омили муҳимтарини таҳкими идоракунии самараноки давлат номиданд. Ин аст, ки Ҳукумати Чумхурии Тоҷикистон мунтазам ба рушду инкишофи бемайли соҳаи хизмати давлатӣ ва идоракунии давлатӣ, сатҳу сифати дониш ва кордонии хизматчиёни давлатӣ дар ҳама зинаи мақомоти давлатӣ тавачҷуҳи хоса зоҳир мекунад. Маҳз натиҷаи дастгирию ғамхориҳои Президенти маҳбуби кишвар ба соҳаи хизмати давлатӣ буд, ки имрӯзҳо сатҳи дониш ва таҷриба миёни хизматчиёни давлатӣ боло рафта, шумораи хизматчиёни давлатӣ ба зиёда аз 20 ҳазор нафар расидааст.

Пешвои миллат дар Паёми навбатии худ ба Маҷлиси Олӣ зикр карданд, ки «Ҳалли муваффақонаи масъалаҳои рушди минбаъдаи кишвар, пеш аз ҳама, бо самаранокии низомии идоракунии, баланд бардоштани масъулияти хизматчиёни давлатӣ, бартараф намудани монеаҳои сунъӣ ва таъмини шаффофияти фаъолияти мақомоти давлатӣ алоқаманд мебошад». Ин ҳарфҳо аз ҳар як хизматчиёни давлатӣ масъулияти бештар дар иҷрои вазифаву уҳдадориҳои худ талаб намуда, онҳоро ба хидмати содиқона раҳнамун месозанд.

Табиист, ки дар роҳи татбиқи сиёсати Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Чумхурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон вобаста ба ҳифзи арзишҳои миллӣ ва пешгири аз зуҳуроти номатлуби ҷомеаи муосир нақши хизматчиёни давлатӣ назаррас аст, зеро сифати омодагии мутахассисони оянда аз ҳамин омилҳо вобастагӣ дошта, имкон медиҳад, ки мо дар фаъолияти касбиямон ба натиҷаҳои боз ҳам бештар ноил гардем. Дар робита ба ин, ҳар як хизматчиёни давлатиро зарур аст, ки ҷиҳати боло бурдани сатҳу сифати дониши ҷавонон, омӯзиши илмҳои муосир ва забонҳои хориҷӣ тадбирҳои иловагӣ андешида, ба масъалаи баланд бардоштани ҳисси худшиносии миллӣ, ватандӯстӣ, ифтихори ватандорӣ ва дар рӯҳияи инсонпарварӣ тарбия намудани насли навраси кишвар кӯшиш ба харҷ диҳад. Зеро Пешвои миллат борҳо дар Паёмашон ба Маҷлиси Олӣ иброз доштаанд, ки ҷавонон бояд зиракии сиёсиро аз даст навода, барои ҷимояи манфиатҳои миллӣ ҳамеша кӯшиш намоянд. Албатта, ин таъкиди Пешвои муаззами миллат ба маврид мебошад, зеро ҷаҳони муосир бархӯрду мушкилоти пурпечубе дорад, ки ҳар лаҳза ин бархӯрду муносибатҳо тағйирпазир буда, инсониятро пешорӯи интиҳоби мушкил қарор медиҳанд. Махсусан, рақобатҳои бузурги саҳнаи

сиёсати байналмилалӣ амнияти оромӣ дар ҷаҳонро ҳалалдор намуда, як қатор хатару таҳдидҳоеро ба вучуд овардааст, ки дар роҳи ҳифзи арзишҳо ва ҷимояи манфиатҳои миллӣ монеа эҷод менамоянд. Дар ин замина, танҳо кишварҳои ваҳдати худро мустақкам нигоҳ дошта метавонанд, ки дар масири сиёсати дохиливу хориҷии худ самти дурустро интиҳоб намудаанд.

Мавриди зикр аст, ки Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Чумхурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон таърихи пурифтихори халқи тоҷикро мактаби бузурги худшиносии номиданд, онро ҳамчун асос барои тарғибу ташвиқи ғояи ватандӯстӣ дар равандҳои глобализатсионӣ донистанд. Аз ҷумла, ба андешаи Сарвари давлат: «Дар шароити ҷаҳонишавӣ ва рушди технологияи иттилоотӣ, ки воридшавии унсурҳои бегонаро ба фарҳанги миллӣ осон гардондааст, рӯ овардан ба таърих ва огоҳ будан аз аслу насоби хеш барои ҳар як фарди миллат, хусусан, насли наврасу ҷавон зарур ва ҳатмӣ мебошад.»

Ин таъкиду тавсияҳои Президенти мамлакат дар ҳоласт, ки соли қорӣ раёсати Тоҷикистон дар Хазионаи байналмилалӣ наҷоти баҳри Арал, Созмони ҳамкории Шанхай, Созмони Аҳдномаи амнияти дастаҷамъӣ ва Раванди Истанбул оид ба Афғонистон огоҳ мегардад. Албатта, мавқеи фаъол доштани шаҳрвандони мамлакат, аз ҷумла хизматчиёни давлатӣ дар ҷунин ҷамоатиҳои сатҳи бузург барои боз ҳам баланд бардоштани мақоми сиёсӣ байналмилалӣ Тоҷикистон мусоидат менамояд. Тавре, ки дар Паём омадааст: «Минбаъд низ ба мақсади тавсеаи бештари робитаҳои ҳамкории бо тамоми кишварҳои шарик доир ба ҳаллу фасли масъалаҳои мураб ва расидан ба ҳадафҳои мутақобилан судманд, инчунин, таъмини манфиатҳои Тоҷикистон ва мардуми он дар арсаи байналмилалӣ талаш хоҳем кард».

Воқеан ҳам, Паём равшангари ҳадаф ва вазифаҳои мо барои оянда буда, дар амал татбиқ намудани муқаррароти он кафолати оромиву осудагии Ватан, болоравии сатҳи зиндагӣ ва ҷимояи манфиатҳои миллӣ дар сиёсати дохилию хориҷӣ хоҳад буд. Албатта, ба воқеият табдил ёфтани нақшаҳои бузурги дар Паём гузашташуда сатҳ ва сифати зиндагии мардуми Тоҷикистонро ба кулли тағйир медиҳад. Месазад, ин ҳуҷҷати баёнгари манфиатҳои миллиро на танҳо мавриди омӯзиш қарор диҳем, балки идеяҳои созандаи онро дар консепсияҳои илмӣ – таҳқиқотӣ ва рисолаҳои илмӣ таҳлилу таҳқиқ намоем.

БОМИРОВ Бомир,
сармутахассисии шуъбаи магистратура

Арзишҳои миллӣ

Дар масъалаи ҳувияти миллӣ ҳамчун навъи айнияткунӣ ва таъсири он ба мансубияти шахс андешаҳои зиёде ба чоп расидааст. Аз ин хотир зарурат ба он пеш меояд, ки омӯзиши масъалаи ҳувияти миллӣ дар мадди назар қарор гирифта, он аз мадди назар дур нагардад. Зеро ки масъалаи ҳувияти миллӣ ва хусусиятҳои он яке аз масъалаҳои муҳим ва актуалӣ дар низомии илмҳои ҷомеашиносӣ ба ҳисоб меравад. Омӯзиш ва таҳлилу тадқиқи он зарур ва талаби замон аст. Азбаски он яке аз омилҳои муҳими давлатдорӣ ва унсурҳои зарурии таъмини ваҳдати миллӣ ба ҳисоб меравад, тавачҷуҳи аксари муҳаққиқон ва донишмандону таҳлилгарони илмҳои ҷомеашиносиро ба худ ҷалб намудааст. Таҷрибаи таърихӣ давлатдорӣ аксари кишварҳои олам шаҳодат медиҳад, ки дар раванди ташаккули давлат дарёфти истиқлолияти сиёсӣ давлатӣ ва пойдорӣ ҳувияти миллӣ нақш ва ҷойгоҳи худшиносии миллӣ хеле баланд ва назаррас аст. Хусусан, дар олами мутамаддин ба бозори ҷаҳонӣ тақсимоли байналхалқӣ меҳнат ва низомии нави сиёсӣ ҷаҳонӣ меистад. Аммо вазифаҳои мазкур бетағйироти сифатию ҳаёти

ҲУВВИЯТИ МИЛЛӢ

саб ва моҳияти хешро дарк менамояд, ё баъдан баҳри он талаш меваразд, ки таъриху фарҳанг, тамаддуну анъанаҳо ва арзишҳои миллии гузаштаи миллаташро дарк намояд. Ҳамчунин, ҳамин ҷиҳати масъаларо махсус бояд таъкид намуд, ки нақши худшиносӣ дар таҳкиму ваҳдат ва боҳамоии рушду нумуи миллат хеле барҷаста аст. Хусусан дар давраҳои ҳассоси таърихӣ дар давраҳои бухрони сиёсӣ иҷтимоӣ нақши худшинӣ дар таъмини ваҳдати ҷомеа хеле муҳим ва зарур аст.

Дар назди давлати Тоҷикистон вазифаи мураккаби ворид гаштан ба ҷомеаи мутамаддин ба бозори ҷаҳонӣ тақсимоли байналхалқӣ меҳнат ва низомии нави сиёсӣ ҷаҳонӣ меистад. Аммо вазифаҳои мазкур бетағйироти сифатию ҳаёти

Аз ин ҷост, ки масъалаи худшиносии миллӣ дар ҳар даври замон чун масъалаи муҳим, зарурӣ ва пурарзиш дар ҳаёти сиёсӣ ҷомеа боқӣ мемонад.

Бояд қайд намуд, ки масъалаи худшиносии миллӣ дар маркази диққати соҳаҳои гуногуни илмҳои ҷомеашиносӣ қарор дорад. Хусусан, па-

сиёсӣ ҷомеа ва инкишофи ҷамъонибаи фарҳангии ақлонӣ ба амал намеоянд. Масъалае, ки аҳамияти махсус пайдо намудааст, ташхиси самти асосии инкишофи кишвар аст. Чунин амалҳои боиси таҳкими давлатдорӣ мегарданд. Давлат бояд сиёсати дохилию хориҷашро дар асоси баррасӣ ва ҷимояи манфиатҳои миллию геостратегӣ созмон диҳад. Дар марҳилаи кунунии инкишоф вазифаҳои муҳими давлати Тоҷикистонро ҷунин ҷиҳатҳо ташкил медиҳанд, дарки амиқи манфиатҳои миллӣ ва воқеияти нави геополитики олам; рушди иқтисодӣ ва таъмини инкишофи ҳаёти иҷтимоӣ ҷиҳати манфиатҳои одамон; мусоидат намудан ба ташаккули инкишофи муносибати таркиби иҷтимоии ҷомеа; ба назар гирифтани манфиатҳо ва самаранок гардонидани фаъолияти он; ғамхорӣ дар ҳақиқамватанони бурунмарзӣ ва монанди инҳо.

Масъалаи ҳувияти миллӣ ҳамчун воситаи айнияткунӣ ва хусусиятҳои он яке аз масъалаҳои муҳим ва актуалӣ дар низомии илмҳои ҷомеашиносӣ, алалхусус илмҳои сиёсӣ ба ҳисоб меравад.

дидаи худшиносии миллӣ ҳамчун объекти муҳими омӯзиши илмҳои сиёсӣ, алалхусус, сиёсатшиносӣ ба ҳисоб меравад. Азбаски илми сиёсатшиносӣ бештар ба омӯзиш, масъалаҳои муҳталифи давлату давлатдорӣ, низомии сиёсӣ ҷомеа ва дарёфти роҳу воситаҳои асосии таҳкими истиқлолияти сиёсӣ ва давлатӣ машғул аст, аз ин ҷост, ки ба масъалаи худшиносии миллӣ бештар рӯварӣ менамояд.

Бояд қайд намуд, ки дар адабиёти мавҷудаи сиёсӣ иҷтимоӣ дар шакл, мазмун ва тафсири гуногун падидаи ҳувияти миллӣ мавриди истифода қарор гирфтааст. ҳувияти миллӣ аз ҷумлаи масъалаҳои муҳим, дарднок ва матраҳшуда ба ҳисоб рафта, дар маркази диққати муҳаққиқони соҳа ва аҳли таҳсилкардаи ҷомеа қарор дорад.

Лозим ба ёдоварист, ки айнияти сиёсӣ мансубияти шаҳрвандонро дар муҳити иҷтимоӣ муайян намуда, дар самти низомии муаяни инкишоф таъсири муфид мерасонад.

Фазлиддини МУЗАФФАРЗОДА,
асистенти кафедраи идоракунии давлатӣ

Бистсолаи омӯзиш ва рушди фанҳои табиатшиносӣ, дақиқ ва риёӣ

Сабаби нигошта-ни мақолаи мазкур як маводест, ки дар саҳифаи 9 – ми рӯномаи «Asia – Plus» № 37 (1419) аз 12 сентябри 2019 бо

сарлавҳаи «Кем нужно стать, чтобы не вы нуждались в работе, а она в вас?, яъне «Кӣ шудан лозим аст, то ки шумо ба кор муҳтоҷ набоед, балки он (кор) ба шумо эҳтиёҷ дошта бошад?» нашр шудааст. Муаллифи мақола Саодат Раҳимӣ мебошад. Дар он сухан дар бораи фаъолияти донишандӯзӣ меҳнати Файёз Ризвонов – тоҷикписари 28-сола аз ноҳияи Муъминобод меравад, ки ҷӣ тавр ба Англия меравад, меҳнат мекунад, мехонад, ба дараҷаи мутахассиси баркамолӣ ҳозиразамон, донишманди соҳаи иқтисодиёт, информатикаи иқтисодӣ ва эконометрия мерасад ва дар натиҷа департаменти ширкати байналмилалии ниҳоятдараҷа бузургро, ки бо 180 мамлакатҳои ҷаҳон, аз он ҷумла, бо Ҷумҳурии Тоҷикистон алоқамандии тичоратӣ дорад, ҳамчун раҳбар идора мекунад.

Пас аз мутолиаи мақолаи мазкур як ҷаҳон баҳра гирифтаам. Бароям таъсири хуб, руҳияи хурсандӣ, ғайрати тоза бахшид. Қарор додам, ки мақоларо бо донишҷӯён якҷоя муҳокима мекунам. Мақсад аз ин қарор, аввалан шинос намудани онҳо бо ин мақолаи хеле ҷолиби диққат ва ҷиҳати тарбияви дошта, баъдан, гузаштан ба муроди асосӣ: бо онҳо аз наздик суҳбат оростан, маслиҳат додан ва насихат кардан буд. Рӯзномаро овардам, яқоя бо донишҷӯён хондем, муҳокима кардем. Аммо онҳо то чи андоза маслиҳати моро қабул карданд ба дили пок, нияти соф, мақсади нек, маром, сатҳи тарбия, дониш, фаҳмиш, ақлу заковат, орзую ҳавасҳо, нақшаи онҳо оид ба ташкил кардани зиндагии шахсӣ, иштирок намудан дар ҳаёти иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангии мамлакат вобаста мебошад. Ба ҳар сурат, ман гумон мекунам ва умед дорам, ки онҳо аз ин мақолаи шавқовар, ки дар он аз ҳаёти ибратомӯзи фарзанди як фарди одӣ, ки бо дониш ва саъю кӯшиши худ ба сатҳи нисбатан хуби зиндагӣ расидааст, маълумоти таъсирнок оварда шудааст, ба як ҳулосаи зарурӣ омадаанд. Зеро ин ҷавон мисли донишҷӯёни мо ва ё баръакс, донишҷӯёни мо мисли ин тоҷикписари кӯхистонӣ дар деҳот таваллуд шуда, дар он ҷо сабақи нахустинро гирифта, солҳои тӯлонӣ заҳмат кашидааст. Имрӯз мавҷҳои кудратманди баҳри кушоди зиндагӣ Файёзро ба як соҳил, донишҷӯёни моро бошад, ба дигар соҳили он афкандааст. Насиб ва тақдири донишҷӯёни мо ин аст, ки ба донишқадаи машҳури мамлакат дохил шудаанд ва аз ин ифтихор доранд. Дар нақлиётҳои ҷамъиятӣ ман на як бору ду бор шоҳиди он шудаам, ки вақте донишҷӯёни дигар донишгоҳҳо мепурсанд, ки дар кучо мехонӣ? Бо эҳсоси фараҳмандӣ мегӯянд, ки ман дар Академияи идоракунӣ давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мехонам.

Ҳоло навбати он расидааст, ки бо одоби ахлоқи хуб, рафтору кирдори хуб, пиндору гуфтори хуб, донишу фарҳанги хуб худро нишон диҳанд ва дар назди Ватан, Президенти мамлакат, ки чунин боргоҳи бонуфузро тақдим кардааст, дар назди роҳбарият ва устодон, инчунин

волидайнӣ худ, исбот кунанд, ки онҳо ба чунин даргоҳи азиму овозадор лоиқ ва арзанда мебошанд.

Ҳар як инсон солимақл, солимфикр, дилу нияти покдошта дар тӯли таърихи зиндагии худ, дар давраҳои гуногуни ҳаёташ, мувофиқи имкониятҳояшон ҳаракат мекунад, ки барои худаш, аҳли оила ва фарзандҳояш, ҷамъияте, ки дар он зиндагӣ мекунад, мамлакате, ки дар он таваллуд шудааст, ҳиссаи арзандае гузорад ва барои наслҳои оянда ёдгории монад. Имконият барои ҳама якчанд маротиба дода мешавад. Имкониятҳои додашударо ҳар як инсон мувофиқи хоҳиши худ, донишу фаҳмиши худ истифода мебарад ва самарайи онро мебинад, ё ин ки аз он даст мекашад. Дар ин ҷо ҳар як шахс ҳуқуқи интихоб карданро дорад. Мардум беасос намегӯянд: ихтиёр ба дасти бахтиёр.

**Донишҷӯёни азиз!
Дар вақти интихоб намудани роҳи зиндагӣ ба иштибоҳ роҳ надеҳед!**

Нафароне ҳастанд, ки имконияти мавҷударо қабул мекунанду зиндагиашонро дигаргун месозанд, рафтору гуфтору ва пиндорашонро тағйир медиҳанд, ба талаботи замон нигоҳ карда қадам мезананд ва дар ҷойҳои зарурӣ пайи худашонро мегузоранд, то аз онҳо ёдгорӣ бимонад. Як шахс дарахт шинонида, боғ бунёд мекунад, яқоя бо дигарон мевашро меҳӯрад, як нафари дигар дар дарё пул месозад, дигарон аз он мегузаранд, боз як нафари дигар дар роҳи илм заҳмат мекашад, дигарон истифода мебаранд.

Нафароне низ ҳастанд, ки аз ҳамаи ин «ташвишҳо» дар канор мебошанд. Чунин инсонҳо на худашонро, на рафторашонро, на зиндагиашонро дигар кардан, тағйир доданро намехоҳанд. Чунки онҳо ба ҳамин зиндагӣ, ҳамин тарзи ҳаёт одат карданд. Беҳавсалагӣ ба онҳо зӯрӣ кардааст. Барои камсавод буданашон, маълумоти олий надоштанашон, мутахассиси хуб набуданашон, дар доштани дипломи олий, аммо дониши хуб надоштанашон, мувофиқи диплом аз уҳдаи кор набаромаданашон, кори тахти дил наёфтнанашон худашон не, балки дигарон айбдор ҳастанд.

Ин ҷо зарур шуморидам ба хонандаи арҷманд вобаста ба эконометрия иттилоъ дода бошам. Эконометрия яке аз равияҳои методи таҳлили иқтисодӣ-математикӣ буда, аз ҷанкунии статистику параметрҳои ифодаҳои – моделҳои математикӣ иборат мебошад, ки баъзе консепсияҳои иқтисодиро оид ба

алоқамандӣҳо ва рушди объект, инчунин ҳодисаҳои тавсифи медиҳад ва тадбиқи намудани моделҳои иқтисодии бо чунин

роҳ тартиб додашуда барои баровардани ҳулосаҳои иқтисодии конкретӣ хизмат мекунад. Усулҳо ва моделҳои эконометрия барои ҷен кардан ва ба ҳисоб гирифтани ҳодисаҳо ва ҷараёнҳои тасодуфии дар иқтисодиёт рӯйдодҳои имконият медиҳад. Чунин аспекти тадбиқи эконометрия дар иқтисодиёт аз мувофиқкунии назарияи иқтисодӣ бо математика ва статистика иборат мебошад.

Дар замони муосир эконометрия дар барномаи мактабҳои олии иқтисодӣ дар тамоми ҷаҳон, дар қатори чунин фанҳо, мисли микроиқтисодиёт, макроиқтисодиёт, таҳлили иқтисодӣ, таҳлили молиявӣ, пешгӯикунӣ, банақшагири ва ғайраҳо нақши беҳад муҳимро мебозад ва дар системаи фанҳои тахассусии иқтисодӣ мавқеи ба худ ҳосро дорад. Донишҷӯёни усулҳо ва моделҳо, инчунин моделсозии эконометрия барои ҳам олим, ҳам муаллим, ҳам донишҷӯй ва барои аҳли амал зарур мебошад. Бе онҳо пешгӯикунӣ (прогноз) – и дилпуршаванда ё ин ки бозътиמוד тартиб додан мумкин нест, яъне ба даст овардани муваффақиятҳои соҳаҳои гуногуни хоҷагидорӣ, корҳои бонкӣ, молия, бизнес, иқтисодиёт, ташкил ва банақшагирии истеҳсолот, идоракунӣ иқтисодиёт, аз он ҷумла идоракунӣ давлатии иқтисодиёт, ташаккул ва таъминоти амалкунии устувори бозор (меҳнат, омилҳои истеҳсолӣ, маҳсулотҳо, иттилоот ва ғ.) ва ғайраҳо дар зери саволу хатар мекӯшанд. Аз ин лиҳоз, донишҷӯёни фанҳои эконометрия беҳад судманд буда, дар вақти ҳал кардани доираи васеи муаммоҳои тадбиқӣ, ки бо онҳо мутахассисони соҳаҳои гуногун, аз он ҷумла, хатмкунандагони Академияи идоракунӣ давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон рӯ ба рӯ меоянд, манфиати зиёд дорад.

Ҳамин тариқ, эконометрия барои ҳал намудани муаммоҳои гуногуни рӯзмарраи иқтисодии мамлакат як маҷмӯи беҳад васеи усулҳо ва моделҳоро пешниҳод мекунад, ки аз назари он ягон масъалаи иқтисодии муосир ба ҳисобгири (муҳосибӣ, фаврий – техникӣ ва оморӣ) назарияи иқтисодӣ (микро – макроиқтисод), ташкили истеҳсолот (ва бозорҳо), таҳлил, банақшагири, пешгӯикунӣ, идоракунӣ ва ғайра берун намеремонанд. Ин буд мақсади асосии олимоне, ки илми эконометрияро офариданд, яъне пешбурди илми иқтисодиёт ва тараққи додани он бо

воситаи истифодаи методҳои оморӣ – риёӣ. Имрӯз мақсади он олимоне ҷомаи амал гӯшид. Агар дар ибтидо бо воситаи методҳои моделҳо ва усули моделсозии эконометрия асосан муаммоҳои макроиқтисодиёт, мисли омӯзиши бозор, пешбиникунӣ, барномасозӣ ҳал карда шуда бошад, пас имрӯз аз ҳаёти иқтисодии ҳар як нафар фард, хонавода, корхона сар карда то мамлакат, аз ин гузашта ё ин ки зиёда аз ин муаммоҳои иқтисодии тамоми ҷаҳон ҳал карда мешавад. Бинобар ин, муҳимӣ ва аҳамияти эконометрияро дар идоракунӣ иқтисодиёт ва давлат ба назар гирифта, дар барномаи таълимии донишқада ва академияҳои назди Президенти давлатҳои соҳибхитиёри фазои пасошӯравӣ, ҳамчун фанҳои ҳатмӣ дохил кардаанд. Барои баланд бардоштани сатҳи таълимидиҳӣ, ба хоҳири таъмин намудани донишҷӯён ба воситаҳои таълимӣ, аз он ҷумла ба адабиёт, нафақат адабиёти худиро истифода мебаранд, балки китобҳои дарсии олимони машҳури дигар мамлакатҳоро тарҷума мекунад ва дар раванди таълим васеъ истифода мебаранд. Дар ин ҷо мехоҳам ду китоби дарсӣ, ки беҳад зарур мебошанд, аз тарафи олимоне – кормандони Академияи хоҷагии халқ ва хизматчиёни давлатии назди Президенти Федератсияи Россия аз забони англисӣ ба русӣ тарҷума шудааст ва истифода мебаранд, қайд кунам:

1. Фумио Хайяши, «Эконометрика»
2. Стенли Фишер, Рудегир Дорнбуш, Ричард Шмалензи, «Экономика»

Нақл аст, ки дар Юнони қадим Арасту Академия дошт ва фаъолияти он дар сатҳи аъло ташкил шуда буд. Дар он ҷо ӯ бо усули махсус ба шогирдонаш дарс мегуфт. Қоидаи ба академия қабул кардани шогирдон аз дигар университетҳо куллан фарқ мекард. Нисбат ба қабули шунавандагон (шогирдон) талаботи беҳад сахт дошт, ки ин аз шiori дар болои даромадгоҳи Академия навиштааш бармеояд: «Ба касе, ки математикаро намедонад, даромадан манъ аст!»

Имрӯз вақти он расидааст, ки нафарони эконометрия, технологияи эконометрияро ба дараҷаи хуби аъло намедонад, на дар соҳаи иқтисодиёт, на сиёсат, на хоҷагидорӣ, на идоракунӣ давлатии иқтисодиёт бомуваффақият фаъолият карда наметавонад. Ин аксиомаи имрӯзаии илми иқтисодӣ мебошад. Аксиомаи мазкурро донишҷӯён бояд ба маънои то маш дарк кунанд. Имрӯз иқтисодчиҳои комил на он нафарони мебошад, ки дар даст диплом оид ба хатм намудани мактаби олии иқтисодиро дораду даъвои иқтисодчигӣ мекунад, балки он нафарест, ки математика ва эконометрияро ба дараҷаи олий медонаду дар соҳаи интихобкардаи худаш донишашро бапурагӣ тадбиқ карда наметавонад. Ба ғайр аз ин, ӯ бояд дар соҳаи технологияи компютерӣ низ дониши мукамал дошта, моделҳои математикӣ ва эконометрияи масъалаҳои рӯзмарраи иқтисодиро тартиб дода, бо воситаи истифодабарии системаҳои информатсионӣ ва барномаҳои мувофиқи онҳо ҳал карда тавонанд.

Бигзор шогирдонии мо дар соҳаи идоракунӣ иқтисодиёт ва давлат ҳамчун мутахассиси дараҷаи олий ҷумҳурии ази-замонро ба ҷаҳониён муаррифӣ карда тавонанд ва қарзи худро дар назди халқи миллат адо намоянд.

**ХУҶАҚУЛОВ Ниёз.,
муаллими калони кафедраи таҳлили иқтисодӣ ва омор, Аълоҷии маорифи Тоҷикистон**

